

על בני הילדים בקובל

יהי חלקי עמכם

(ח. נ. ביאליק)

עם גידולו והתרחבותו של בית-הספר "תרבות" הורגש הצורך בפתיחת גן-ילדים. היו לכך שני מניעים: להשריש את הדבור העברי בלב הילד כבר מקטנותו, והשנית — לשתול משתלה שממנה יהיו נזונים בתי-הספר העבריים. הוזמנו גננות מבירת-פולין — ורשה, אולם הן יכלו להופיע רק בסוף חודש יוני, עם סיום שנת-הלמודים בבית-המדרש לגננות על-שם "תרבות" בורשה.

אולם עם בוא האביב, נרשמו הילדים ומיד אחר חג-הפסח היה צורך לטפל בהם. הוזמנתי על ידי חבר-המורים של בית-ספר "הרצליה", ובראש וראשונה על ידי המנהל מניביץ', והציעו לי לטפל בתינוקות של בית-רבן אלה עד בוא הגננות.

המורה פיינשטיין הי"ד שהיה מורה לזמרה היה מלמדני שירים ומשחקים, ולמחרת היום הייתי מלמדת שירים ומשחקים אלה לילדים. סוף-סוף באה הגננת שפט וחלצתני מן המיצר. בימים ההם לא היה עדיין, הגן ראוי לשמו. היתה זו מכינה, שכינו אותה בשם "בית-מחסה". גן משוכלל ומסודר נוסד עם בואה של הגננת חוה סעהר-ורבה. היא-היא שהניחה את היסוד לגן-ילדים רציני, שהצטיין בסידוריו הפנימיים, בצורתו האסטטית, ועמד על רמה פדגוגית גבוהה.

גן הילדים מיסודה של "תרבות". מצד שמאל עומדת הגננת חיה בקרהוטמן

בשנת 1934 חזרתי לקובל מעבודתי בעריהשדה, ועד עלותי ארצה, בשנת 1936, עבדתי כגננת בגן-הילדים שעל יד "תרבות". ידעתי להעריך ולהוקיר את עמלם הרב של עסקני-"תרבות" ובראשם י. גיטליס ומ. פרל הי"ד שהיו חדורי-הבנה לנשמת הילד ורוחו. ורק הודות למסירותם החזיק מעמד גן-הילדים.

נוסף על גן הילדים שעל יד "תרבות" היה בעיר גם גן פרטי בהנהלת הח' אסתר גוטנבוים הי"ד, שאף בו ניתן חינוך עברי לילדים. בין היתר התקים גם הגן של חברת "טאז" בהנהלת החברה סוניה מרגלית.

גן הילדים העברי בקובל

תנועת החנוך העברי בפולין קמה כפרי יזמתם של מחנכים, עסקני חנוך ציוניים ודמויות נעלות שהיו מצויים בכל עיר ועיירה. הם אשר נגשו לראשונה לייסד מוסדות-חנוך עבריים בקהילות ישראל. ורק לאחר שגדל מספר המוסדות, באה התנופה הגדולה, נוסד מרכז „תרבות“ שכוון וניהל את המוסדות האלה.

הגן העברי נוסד שנים רבות לפני שנוסד בית-הספר העממי. אך היו מקומות שבהם נוסדו, תחילה, בית-ספר עממי ובית-ספר תיכון, ורק אז נתגלה הצורך לפתוח גן עברי, כשלב הראשון במערכת החינוך העברי.

עם תקומתה של פולין החדשה החלו השלטונות להחדיר בתנופה רבה את השפה והתרבות הפולנית. התרחבה רשת בתי-הספר הממלכתיים הפולניים, וההורים היהודיים שעיניהם ל„תכלית“ ולתעודה שהנאה חמרית בצדה — מסרו ילדיהם הרכים לקבוצות „גן“ („קומפלטים“), דוברי פולנית כדי להקנות להם את ה„אקצנט“ הנכון בשפת המדינה. מוסדות החנוך העבריים עמדו לפני מכשולים גדולים והיה עליהם להיאבק ולהתחרות בגורמים גדולים וחזקים.

במציאות זו נפתח בקובל הגן העברי על-יד בית-הספר העממי. הגן נפתח אחר חג הפסח, לקראת עונת הקיץ. בין הנימוקים שהכריעו לפתוח את הגן בעונה לא נוחה זו, היתה ההתחשבות בילד הקטן, שלא להוציאו מהבית בשעות הבוקר המוקדמות בימות החורף הקשים, אלא להרגילו לחברת ילדים, בני גילו, בתנאי האקלים הנוחים שבהם מצוינת תקופת האביב.

את הגן פתחו בחדר אחד, בכניסה לבית-הספר. איסוף הילדים הקטנים, מטופלים ולבושים יפה, ענודי סרטים צבעוניים בשערותיהם, ריהוט נמוך וחפצים סס-גוונים שונים, עוררו את סקרנות ילדי בית-הספר והם לא פסקו מלפתוח את דלת-הכניסה ולהציץ לחדר כיתת-הגן. וכך הציצו בוקר-בוקר מאות זוגות-עיניים, כשבת צחוק מרחפת על פניהם וברכת שלום בפיהם.

ילדי-הגן היו בני-טובים, ילדי מורים, עסקנים, קרוביהם של עסקנים ציוניים וממשפחות שהושפעו מהתנועה העברית בקובל. בתוכם היו, עדיין, דוברי רוסית, וביניהם שהושפעו מהתרבות הפולנית, אך הם נשמעו לצוויים הלאומיים ודאגו, לכן, לתת חנוך עברי לילדיהם.

ההורים היו מביאים את ילדיהם ממרחקים גדולים, הן מהעיר העתיקה והן מ„החולות“. המרחק לא הרתיע אותם, כי הם היו אחווי-התלהבות מרעיון

החנוך העברי. גם ההורים פגשו את הגננת בברכת ה"שלו" רבת המשמעות. כמה
הבטחה, תקווה וחלומות היו כרוכים ב"שלו" זה!
מרכז "תרבות" החשיב מאוד את קובל כעיר עברית. דבר זה מסתבר
מהמכתב שקבלתי מ"תרבות". הסתדרות המורים והגננות בורשה, שדבר
בשבחה של קובל: "קבלי-נא את העבודה בעיר זו. המקום חי ותוסס. יש
בית-ספר עברי, גמנסיה עברית, סביבה ציונית. גם את תוכלי לתרום חלקך
בפתיחת גן עברי מאורגן".

יום ארוך נסעתי ממקום עבודתי הקודם בביליסטוק לקובל, דרך שדות
זרועים שעורה, תפוחי-אדמה, שאך התחילו מוריקים בעונה שלאחר הפסת.
עברתי חורשות-אורן זעירות ויערות עבותים בהם חפשו אחרי-כן אחי ואחיותי
הגרדפים מקום מחסה מרודפיהם הנאצים והנלווים אליהם. בחורשות אלו
גילו גבורה עילאית קבוצות פרטיונים יהודים, שבתוכם נמצאו ללא ספק מילדי
קובל, שקבלו את חנוכם במוסדות העבריים המפוארים שבה.

המיטען שהובלנו לקובל ולמקומות ישוב אחרים היה תמימות ואמונה.
הצטרפנו למעוררים לחיים חדשים, וגלגלי הרכבת שרו לי את המנון הגננות:
"גננות אנחנו ונטע בגנים את פרחי הילדים הקטנים". מי מילל ומי פילל,
ש"פרחים" אלה יהיו למרמס תחת רגלי החיה הנאצית!

הגעתי לקובל עם רדת הערב. בית-נתיבות רחבי-ידיים, ששימש בשעתו
שער-כניסה לרחבי רוסיה הגדולה. נשארתי עומדת לבדי, איש לא הקביל פני.
בא לעזרתי ה"איובוטשיק" שהביאני למלון "ורסל".

השכם בבוקר הגעתי לבית-הספר. הופעתי הפתיעה את המורים. הם
חיכו לי בבית-הנתיבות, אך לא זיהו אותי.

ההרגשה הזרה שהיתה לי עם כניסתי לעיר נמוגה חיש מהר לאחר פגישתי
הראשונה עם החברים לעבודה. אני נזכרת באוירה החגיגית ממש ששררה
בשבועות הראשונים לשהותי בעיר. הזמנתי מבית לבית, לפי התור. היו
חלופי דעות, וויכוחים ושירה. (ה"רדיו" לא הפריע, בימים ההם, ואנו ידענו
עוד לשמוח ולשמח).

ימי שבתי בקובל היו ימים של ערנות ופעולה חנוכית מענינת. נפגשתי
עם אנשים מחוגים שונים, בעלי דעות והשקפות מנוגדות, אולם הוויכוחים לא
נשאו אופי של מתיחות ממש, כפי שהורגלנו לכך במקומות אחרים. מבנה העיר
השטוחה והגלויה לעין השפיע על תושביה. איזה שלווה ומתינות היו שרויות
במקום הזה!

כאמור, היתה התחלתו של הגן צנועה מאוד. הדירה היתה קטנה למדי
כדי להכיל מספר הילדים הגדול וכן לא התאימה לצרכי גן מסודר ומתוכנן.

הנהלת בית-הספר גילתה הבנה מלאה לצרכי-הגן והעמידה לרשותנו מגרש שכור, מודשא ומצל, עם סוכה קטנה סגורה, ששמשה מחסה מגשמי הקיץ הקלים. כן שימש לנו המגרש לחדר-אוכל עם שולחנות מותקנים, חלקה להתעמלות, עם הדגל הלאומי במרכזו, וכן סידרנו שם גינת-קיץ זעירה. יש לציין שקיימנו שיתוף מלא עם ילדי בית-הספר. הם עזרו לנו להקים גדר קלועה מענפים. המורה לטבע, מר קוברינסקי, עם כתתו היו הספקים שלנו לפינת החי והצומח, אחרי כל טיול עם התלמידים. ושמש בית-הספר, ואסיל, היה מעוזרינו הטכניים. איידיעתו את השפה לא עמדה לנו למכשול. את הצעותינו קיבל תמיד בבת-צחוק ובהסכמה גמורה.

עם הילדים לא הרבינו לדבר, כי הם עדיין לא יכלו להשתמש בעברית כשפה מדוברת, ולתרגם לא רצינו. על-כן היה כל משפט מחושב וכל הצעה היתה מוחשית, מדויקת וברורה. והשנית, כבר אז יחסנו חשיבות רבה לעשייה. העדפנו את ה"נעשה" על ה"גשמע".

בית-הספר העממי בקובל קיים קיטנה לילדים מהכיתות הנמוכות. המורה בכיתות אלו היתה בחיה חיות ז"ל, גנת לפי הכשרתה.

מורי בית-הספר העברי בקובל היוו משפחה מלוכדת. לגן העברי הסבירו פנים, כי החשיבו את קיומו, שהרי הוא הכין חניכים לכיתות היסוד של בית-הספר. אולם הפחיד אותם כל גרעון בתקציב הגן וזה הביא אותם, לפעמים, להרהורים נוגים על עצם קיומו של הגן העברי, ע"י בית-הספר.

אופטימיות ואמונה גילה מר יעקב קופצ'יק הי"ד, מזכיר בית-הספר. הגרעון לא הפחיד אותו. תמיד עודד אותנו במלה חמה ובהלצה. "נפגשתי, היה אומר, עם הורה פלוני-אלמוני בבית-הכנסת או באספה. הוא בכל זאת החליט, שהילד ימשיך לבקר בגן גם בעונת החורף".

הבנה וסבלנות רבה גילה מר משה פישמן, מנהל בית-הספר, שהיה אחראי גם לתקציב. אולם, יחד עם זאת, בראשית דרכה היתה הגנת היחידה שצריכה היתה להאבק על קיומו של הגן, הן מבחינת התקציב, שהופרד במשך הזמן מתקציבו של בית-הספר, והן ביצירת אוירה צבורית סביב הגן. היה עלינו לשמור על רמה חנוכית גבוהה, כדי לעמוד בפני כל הסכנות האורבות למוסדות צעירים אלה ששמן גן עברי בגולה.

בגמר עונת הקיץ ועם התחלת שנת הלימודים עברנו לדירה מרווחת בשכונת לגמנסיה העברית, ומאז נעשתה גם פעולה חנוכית סדירה.

יש לציין שהשפעת הגן על הסביבה היתה ניכרת למדי. רבות מחניכות בית-הספר העברי הכשירו את עצמן כגונות. ולא רק אלו, אלא גם בנות

אחרות, שלאו דוקא התחנכו במוסדות החנוד העבריים הציצו את עצמן כעוזרות
פדגוגיות בגן. ביניהן זכורים לי שמותיהן של אורה שיינבוים וצ'רנה רייטר.
הערכים החנוכיים שהקנו מוסדות החנוך העבריים בקובל היו חשובים
ורציניים. חניכי מוסדות אלה מלאו וממלאים בארץ תפקידים שונים — בקבוץ,
במושב ובעיר, בבנין, בבטחון, בחקלאות, בחנוך ובחיי הצבור בארץ.

